

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 340.12:[342.5:316.77]

DOI <https://doi.org/10.15421/392172>

Наджафлі Емін,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ «ДИГІТАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ» ЯК ОСНОВА КОНЦЕПЦІЇ ЦИФРОВОЇ ДЕРЖАВИ

THE CONCEPT OF “DIGITALIZATION OF STATE POWER” AS THE BASIS OF THE CONCEPT OF THE DIGITAL STATE

Метою статті є напрацювання дефінітивної основи концепції цифрової держави, стрижнем якої виступає поняття «дигіталізація державної влади», а також розкриття його ознак. У статті звертається увага на те, що під дигіталізацією державної влади розуміється складова частина дигіталізації суспільних відносин, яка має закономірний, доцільний, нормативно упорядкований характер, спрямовується на сферу функціонування спеціального об'єкта (системи органів державної влади), передбачає інтеграцію функцій державної влади й інформаційно-комунікаційних технологій із метою створення якісно нового, цифрового середовища функціонування державної влади та її взаємодії із суспільством, виявляється в цілеспрямованому й комплексному впливі інформаційно-комунікаційних технологій на діяльність системи органів державної влади з метою доцільного перетворення її інституційних, функціональних і нормативних складових частин і досягнення цими параметрами якісно нового стану, в межах якого реалізація державної влади максимально синхронізується з волевиявленням суспільства й перебуває під його постійним контролем. Основними ознаками дигіталізації державної влади є такі:

- 1) ініціативний, упорядкований і цілеспрямований характер;
- 2) інноваційний характер;
- 3) наявність спеціального об'єкта (система органів державної влади й порядок їх функціонування);
- 4) наявність спеціальних суб'єктів – органів державної влади, що ініціюють, реалізують і контролюють процеси дигіталізації; суб'єктів громадянського суспільства, які сприяють ініціюванню дигіталізації, впровадженню її моделей, аналізують її перебіг і результати; міжнародних організацій, які сприяють проведенню дигіталізації, надають органам державної влади необхідні рекомендації та інформаційно-аналітичну допомогу, забезпечують трансляцію передового досвіду дигіталізації державної влади);
- 5) нормативно-правовий характер;
- 6) перманентний характер;
- 7) забезпечувальне значення для функціонування всієї системи державної влади;
- 8) перетворювальний ефект інформаційно-комунікативних технологій у дигіталізації державної влади;
- 9) поєднання традиційних форм державного владарювання з новими формами е-врядування, що дозволяють забезпечити повноцінну участь народу в здійсненні публічної влади, зробити її постійною;
- 10) надання більшості державних послуг в електронній формі;
- 11) фіксація нових – цифрових прав людини й цифрових обов'язків держави, які корелюються між собою;
- 12) процесуальний характер, який означає, що дигіталізація державної влади передбачає такі складові частини: технологічну (впровадження технологій), нормативну (законодавче забезпечення), трансформаційну (зміна інститутів і функцій органів державної влади), суспільну (сприйняття суспільством згаданих трансформативних новацій у системі державної влади);
- 13) реалізація управлінських процесів в електронній формі, їх формалізація, стандартизація та суттєве прискорення, мінімізація паперових носіїв в офіційному документообороті відповідно до принципу *paperless*;
- 14) високий рівень систематизації офіційних даних, що є в розпорядженні органів державної влади, підтримання їх в актуальному стані, мінімізація суб'єктивного чинника під час користування та розпорядження ними.

Ключові слова: інформаційно-комунікативні технології, громадянське суспільство, цифрова держава, дигіталізація державної влади, сервісна функція держави.

The aim of the article is to develop a definitive basis for the concept of the digital state, the core of which is the concept of “digitalization of state power”, as well as the disclosure of its features. The article draws attention to the fact that the digitalization of state power means a component of digitalization of public relations, which has a natural, appropriate, regulatory nature, is aimed at the functioning of a special object (system of public authorities), provides integration of public authorities and information-communication technologies in order to create a qualitatively new, digital environment for the functioning of state power and its interaction with society, is manifested in the purposeful and comprehensive impact of information and communication technologies on the system of public authorities in order to transform its institutional, functional and regulatory components and achieve these parameters of a qualitatively new state, within which the implementation of state power is maximally synchronized with the will of society and is under its constant control. The main features of digitalization of state power are as follows:

- 1) proactive, orderly and purposeful nature;
- 2) innovative nature;
- 3) the presence of a special facility (system of public authorities and the order of their operation);
- 4) the presence of special entities – public authorities that initiate, implement and control the processes of digitalization; subjects of civil society that contribute to the initiation of digitalization, implementation of its models, analyze its course and results; international organizations that promote digitalization, provide the necessary recommendations and information and analytical assistance to public authorities, ensure the transmission of best practices in the digitalization of public authorities);
- 5) regulatory and legal nature;
- 6) permanent character;
- 7) security value for the functioning of the entire system of state power;
- 8) the transformative effect of information and communication technologies in the digitalization of state power;
- 9) the combination of traditional forms of government with new forms of e-government, which allow to ensure the full participation of the people in the exercise of public power, will make it permanent;
- 10) provision of most public services in electronic form;
- 11) fixation of new – digital human rights and digital responsibilities of the state, which correlate with each other;
- 12) procedural nature, which means that the digitalization of state power involves the following components: technological (technology implementation), regulatory (legislative support), transformational (change of institutions and functions of public authorities), social (public perception of these transformative innovations in public administration);
- 13) implementation of management processes in electronic form, their formalization, standardization and significant acceleration, minimization of paper media in the official document flow in accordance with the principle of paperless;
- 14) a high level of systematization of official data available to public authorities, keeping them up to date, minimizing the subjective factor in their use and disposal.

Key words: *information and communication technologies, civil society, digital state, digitalization of state power, service function of the state.*

Незаперечним трендом сучасного суспільно-го розвитку та його невід’ємною ознакою представники різних наук нині цілком обґрунтовано визнають дигіталізацію як окремих сегментів суспільного життя (економіки, бізнес-структур, освіти, медицини тощо), так і всього комплексу суспільних відносин у цілому. За словами провідних зарубіжних учених, «нова соціальна, культурна й економічна парадигма набуває реальних контурів. Головною рушійною силою цього процесу є тривала революція в галузі інформаційного менеджменту, дигіталізація та напролюд швидкий розвиток електронних мереж» [1, с. 142].

Відповідно, натепер такі терміни, як «дигіталізація» («діджиталізація»), «цифровізація» та «цифрова трансформація» поступово набувають не просто чергової понятійної «моди» в суспільних науках, але стають найбільш затре-

буваними своєрідними символами політико-економічного й правового дискурсів на численних колективних наукових заходах, дискусіях, форумах тощо [2, с. 25; 3, с. 55; 4, с. 17], а також окреслюють ключові й пріоритетні вектори найбільш перспективних наукових пошуків. Тим часом з явищами, що позначаються вищезгаданими поняттями, які іноді ототожнюються [4, с. 19; 5, с. 95; 6, с. 7, 49; 7, с. 131; 8, с. 187; 9, с. 345; 10, с. 32; 11, с. 1, 14], а іноді розрізняються [12; 13, с. 3, 15] окремими дослідниками, пов’язується передусім можливість упровадження різноманітних перспективних новітніх технологій, інноваційних процесів, проривних інновацій [14, с. 61; 15], перехід суспільства до якісно нової моделі розвитку, а також фундаментальні (насамперед інституційні й функціональні) зміни, що їх мають зазнати традиційні соціальні інститути, у тому числі такі, як держава й право.

Крім того, усвідомлюється, що саме дигіталізація може допомогти Україні впоратися з економічною кризою, стимулюючи розвиток найбільш передових (креативних) галузей і секторів економіки, а також сприятиме інтеграції з європейськими й глобальними системами [3, с. 178; 16, с. 100–151], прискоренню виконання конституційного імперативу щодо реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі й в Організації Північноатлантичного договору [17]. Основна спрямованість і прагматичний характер такого курсу цілком вписується в цифрову парадигму розвитку України, її економіки, суспільства, держави й права.

Варто також звернути увагу на те, що специфіка реалізації прагнень держави втрутитися в процеси дигіталізації полягає в тому, що наразі вони перебувають під виразним впливом численних саморегулятивних норм, комплекс яких утворює цілком автономний від права анклав соціонормативного регулювання. Такі норми «дозволяють створити особливу форму регулювання. Інтернет-спільнотою давно використовуються неформалізовані, вироблені самими Інтернет-користувачами й власниками інтернет-ресурсів кодекси професійної етики, які, безумовно, впливають на розвиток цифрової економіки й повною мірою не досліджені» [18, с. 168].

Поряд із зазначеною особливістю складність реалізації інтервенціоністського прагнення держави до процесів дигіталізації та до сфери застосування її «продуктів» полягає в умовах сучасної України, по-перше, у відсутності тривкого й сталого вітчизняного досвіду розв'язання правотворчих і правозастосовних проблем у цій сфері, по-друге, у наявності неоднозначного й важко запозичуваного регулятивного механізму щодо аналогічних процесів у країнах Західної Європи, на які прагне орієнтуватися Україна, розв'язуючи свої правотворчі проблеми у сфері дигіталізації, а також, по-третє, у відсутності надійної та ґрунтовно опрацьованої доктринально-правової основи для реалізації державою відповідного прагнення. Нарешті, до цих об'єктивних перешкод варто додати й те, що держава й право (що в сучасному світі постає здебільшого як право державне, право як «продукт» держави) в Україні самі стають об'єктами

тієї ж таки дигіталізації, а це парадоксальним чином поєднується з незавершеною правовою реформою, проведення якої має здебільшого дискретний характер.

Водночас аналіз комплексу різноманітних проблем щодо дигіталізації суспільних відносин у контексті правового регулювання спонукає до з'ясування не лише дефінітивної складової частини дигіталізації як складного суспільного явища, не лише виокремлення його сутнісних рис та особливостей, а й до оцінки його ваги, ролі й місця в контексті змінюваних правових регуляторів, а також організації та діяльності всієї системи органів державної влади. Закономірно, що з урахуванням цього слід «розвивати дослідження взаємовідносин суспільства й держави, громадянських та адміністративних практик із застосуванням цих нових інформаційних технологій» [19].

У вітчизняній юридичній науці різноманітні аспекти правового опосередкування дигіталізації суспільного життя розглядалися в публікаціях В.В. Антонюка, Р.М. Бірюкова, Р.В. Войтовича, О.С. Гиляки, С.О. Довгого, М.С. Долінської, М.Я. Линецької, А.П. Заїкіна, А.Ю. Каламайка, В.С. Куйбіди, В.М. Кузьменка, П.В. Куфтирєва, М.І. Лахижи, О.М. Литвинова, Г.Ю. Разумєя, К.В. Савон. Водночас устояного поняття «дигіталізація державної влади» в юриспруденції не напрацьовано, що зумовлює всебічне розкриття ознак такого поняття та напрацювання усталеної дефініції.

Метою статті є напрацювання дефінітивної основи концепції цифрової держави, стрижнем якої виступає поняття «дигіталізація державної влади», а також розкриття його ознак.

Інформаційно-комунікативні технології стають не просто інструментом забезпечення дигіталізації державної влади, а сприяють формуванню своєрідного «перетворювального» ефекту. В його основі лежать уявлення про системність державної влади й державного управління. Останнє не уявляється поза широким застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, які виконують не просто забезпечувальну роль, а стають ферментом перетворення всієї практики державного управління. Йдеться про комунікативний аспект впровадження таких технологій у ході дигіталізації: активне їх впровадження сприяє формуванню прозорого

інформаційного середовища, в якому функціонують органи державної влади, вони стають відкритішими для суспільства, взаємодія із суспільством набуває більш гнучких і проактивних форм, широко впроваджуються та застосовуються на практиці нормативно визначені елементи електронної демократії [20, с. 109].

Якщо існує загальноприйнята концепція цифрової економіки [21, с. 73], то цього, на жаль, не можна нині стверджувати про концепцію формування цифрової держави, принаймні на українських теренах. Досі спостерігається неузгодженість основних понять і категорій у сфері дигіталізації між собою та з нормами Європейського Союзу (далі – ЄС), їх розпорошеність у значній кількості нормативно-правових актів; констатується недостатній рівень гарантування захисту персональних даних і неврегульованість прав громадян, інших фізичних осіб у мережі Інтернет; наявна також розрізненість нормативно-правових актів і відсутність уніфікованого підходу до визначення процедур застосування тих чи інших видів цифрових технологій у публічному управлінні [22, с. 93].

Проте, оскільки в основі обох концепцій – цифрової економіки й цифрової держави – лежать фундаментальні засади й уявлення про суть, зміст і специфіку дигіталізації як складного суспільного процесу, що має багато вимірів (економічний, організаційний, політичний, правовий тощо), то варто підходити до вироблення концепції цифрової держави з урахуванням загальнотеоретичних засад, відправних посилок, які акумулюватимуть найсучасніші напрацювання з теорії та практики дигіталізації, виявивши можливості їхньої юридикації з тим, щоб «запропонувати цим змінам сучасний, системний та адекватний підхід для того, щоб забезпечити належне регулювання цієї сфери з метою використання її на благо суспільства» [23, с. 44].

Важливим елементом такого підходу є розв'язання питання нормативної визначеності поняття дигіталізації, зокрема з розміщенням його поряд з іншими питаннями, пов'язаними з дигіталізацією державної влади й економіки, в єдиному кодифікованому акті, «та уніфікування їх із відповідними термінами, які застосовуються в документах ЄС» [22, с. 93–94]. На наш погляд, тлумачення такого поняття має відповідати «широкому» розумінню дигіталізації

як процесу й водночас деталізуватися в понятті «дигіталізація державної влади».

У контексті концепції цифрової держави можна запропонувати таке узагальнене «робоче» бачення поняття та ознак дигіталізації державної влади.

Під дигіталізацією державної влади слід розуміти складову частину дигіталізації суспільних відносин, що має закономірний, доцільний, нормативно упорядкований характер, спрямовується на сферу функціонування спеціального об'єкта (системи органів державної влади), передбачає інтеграцію функцій державної влади й інформаційно-комунікаційних технологій із метою створення якісно нового, цифрового середовища функціонування державної влади та її взаємодії із суспільством, виявляється в цілеспрямованому й комплексному впливі інформаційно-комунікаційних технологій на діяльність системи органів державної влади з метою доцільного перетворення її інституційних, функціональних і нормативних складових частин і досягнення цими параметрами зазначеного об'єкта якісно нового стану, в межах якого реалізація державної влади максимально синхронізується з волевиявленням суспільства (завдяки дигіталізованим інститутам прямої демократії) та який перебуватиме під постійним контролем із боку громадянського суспільства.

Основними ознаками дигіталізації державної влади можна вважати такі:

- ініціативний, упорядкований і цілеспрямований характер (на відміну від спонтанного процесу дигіталізації у сферах економіки, медицини, освіти тощо);
- інноваційний характер (інформаційно-комунікативні інновації, привнесені у сферу державного управління, модифікують здійснення державної влади, переорієнтують її на інші пріоритети, стимулюють реалізацію сервісної функції, зумовлюють перетворення самого державного управління на інновативний соціально зумовлений процес);
- наявність спеціального об'єкта (система органів державної влади й порядок їх функціонування);
- наявність спеціальних суб'єктів – органів державної влади, що ініціюють, реалізують і контролюють процеси дигіталізації; суб'єктів громадянського суспільства, які сприяють ініці-

юванню дигіталізації, впровадженню її моделей, аналізують її перебіг і результати; міжнародних організацій, які сприяють проведенню дигіталізації, надають органам державної влади необхідні рекомендації та інформаційно-аналітичну допомогу, забезпечують трансляцію передового досвіду дигіталізації державної влади);

- нормативно-правовий характер (виключно право регулює дигіталізацію цієї сфери суспільних відносин, участь позаправових регуляторів виключається);

- перманентний характер (дигіталізація розглядається як безперервний процес насичення діяльності державної влади новітніми інформаційно-комунікаційними технологіями, їх постійного оновлення, заміщення застарілих технологій новітніми тощо);

- забезпечувальне значення для функціонування всієї системи державної влади (інформаційно-комунікаційні технології перетворюються на невід’ємний та обов’язковий елемент функціонування державної влади та її інформаційного забезпечення);

- перетворювальний ефект інформаційно-комунікативних технологій у дигіталізації державної влади (ці технології змінюють своє центральне призначення – із забезпечувального елемента, інструмента державного управління на такий компонент технології державної діяльності, який здатен змінювати саму природу державної влади (на засадах її партисипативності, доступності, транспарентності, підконтрольності й підзвітності інститутам громадянського суспільства);

- поєднання традиційних форм державного владарювання з новими формами е-врядування, що дозволяють забезпечити повноцінну участь народу в здійсненні публічної влади, зробить її постійною (інститути е-демократії);

- надання більшості державних послуг в електронній формі (оптимізація сервісних функцій держави);

- фіксація нових – цифрових – прав людини й цифрових обов’язків держави (подолання цифрової нерівності, забезпеченість цифрової грамотності населення та цифрових компетентностей корпусу державних службовців), які корелюються між собою;

- процесуальний характер, який означає, що дигіталізація державної влади передбачає такі

складові частини: технологічну (впровадження технологій), нормативну (законодавче забезпечення), трансформаційну (зміна інститутів і функцій органів державної влади), суспільну (сприйняття суспільством згаданих трансформативних новацій у системі державної влади);

- реалізація управлінських процесів в електронній формі, їх формалізація, стандартизація та суттєве прискорення, мінімізація паперових носіїв в офіційному документообороті відповідно до принципу *paperless*;

- високий рівень систематизації офіційних даних, що є в розпорядженні органів державної влади, підтримання їх в актуальному стані, мінімізація суб’єктивного чинника під час користування та розпорядження ними.

Отже, дигіталізація державної влади натеper виступає основним пріоритетом цифрової трансформації та провідним напрямом реформування публічної влади в Україні [24, с. 99]. Так, з управлінсько-правового погляду дигіталізацію можна розглядати як драйвер нових парадигм, концепцій і підходів до публічного управління [25, с. 37], як таку публічно-управлінську інновацію, яка впроваджена в суспільну практику механізмами інформаційного суспільства й виступає забезпечувальною ланкою всього комплексу публічно-управлінських відносин [26, с. 130]. По суті, вона ж виступає новим етапом розвитку системи публічної влади, є самим змістом її реформування; дає можливість значного підвищення його обґрунтованості й ефективності в межах загального тренду на становлення цифрового суспільства в Україні, так само як і у всьому світі.

Безумовно, процес, що відбувається як дигіталізація державної влади, ґрунтується на інтеграції функцій цієї влади й інформаційно-комунікаційних технологій і спрямований «на трансформацію соціально-економічних і політичних відносин в інформаційному суспільстві й сприяє виникненню нової цифрової культури взаємодії між бізнесом, владою, громадою та навколишнім середовищем» [27]. Дигіталізація управлінських процесів як основа оптимізації діяльності органів державної влади на організаційному рівні повинна стати міцним організаційним підґрунтям у державному будівництві, на основі якого здійснюють свою державотворчу діяльність органи державної

влади й місцевого самоврядування [28, с. 388; 29, с. 23–28].

Цілком виправдано розглядати дигіталізацію системи органів державної влади не як ординарний управлінський процес, а як систему заходів, охоплених правовою реформою. Безумовно, остання далеко не вичерпується та не може вичерпуватися дигіталізацією, але дигіталізація має становити її невід'ємний та обов'язковий за сучасних умов реформування елемент. Тому особливого значення набуває дослідження теоретико-прикладних аспектів взаємозв'язку й взаємодії правової реформи й дигіталізації державної влади, його потенціалу й перспективних векторів використання в ході реалізації істотних, прогресивних правових змін, перевлаштування права (правової системи, системи права, системи законодавства) тощо [30, с. 40].

У контексті правової реформи й з огляду на невідповідні темпи розвитку технологій і суспільного життя процес дигіталізації системи органів державної влади та його законодавча регламентація повинні здійснюватися швидше [31, с. 11], а право в цілому повинно істотно «надолужити» своє відставання у сфері опосередкування суспільних відносин, охоплених дигіталізаційними процесами. Зазначене тим більше важливо для такої специфічної сфери суспільних відносин, як сфера організації та здійснення державної влади, формування та діяльності органів державної влади, їх взаємовідносин як між собою, так і з громадянами держави, що цілковито лежать у площині врегулювання правовими приписами.

На думку відомих українських учених-юристів Ю.В. Бауліна й В.Я. Тація, широкий пласт наукових проблем лежить у площині дигіталізації правової системи України [32, с. 28]. Тож і правовий зміст дигіталізації у сфері державної влади має визначатися, на нашу думку, з урахуванням змісту тих процесів, які охоплюються таким явищем, з урахуванням можливостей і перспектив їх юридіфікації – як первинного урегулювання за допомогою норм права, так і зміни чинної моделі такого регулювання шляхом його «добудови» чи «перебудови» правовими приписами, що регулюватимуть та охоронятимуть відповідні суспільні відносини, тобто на основі правових концептів, «які виникають та існують у зв'язку зі створенням і використанням інформаційних технологій» [33, с. 27].

Успіхові дигіталізації в цій сфері, безумовно, повинна сприяти єдина й скоординована державна правова політика, спрямована на розв'язання таких першочергових проблем, як: усунення законодавчої невизначеності у сфері електронної демократії [34], а також розширення шляхів її реалізації; подолання недосконалості нормативно-правової бази, що регулює сферу розвитку електронної демократії та підзвітності громадянину суб'єктів владних повноважень із використанням сучасних можливостей інформаційно-комунікаційних технологій; підвищення рівня залучення суб'єктів громадянського суспільства до процесів удосконалення державної політики у сфері дигіталізації державної влади, а також до імплементації її окремих інструментів; забезпечення суб'єктів реалізації цієї політики даними щодо доступності використання нових інструментів електронної демократії; забезпечення достатньої електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів, підвищення рівня розвитку інформаційної інфраструктури; забезпечення розроблення, додержання та контролю над єдиними стандартами електронної ідентифікації громадян і підходів до створення, зберігання та використання електронних даних незалежно від використання систем і технологій; подолання цифрової нерівності в суспільстві шляхом розвитку інфраструктури доступу до Інтернету незалежно від географічних, майнових, соціальних та інших ознак та особливостей; забезпечення високого рівня цифрових компетентностей у діяльності державних службовців, службовців органів місцевого самоврядування, фізичних та юридичних осіб тощо. Підвищення ролі й значення права в реалізації курсу на дигіталізацію державної влади відповідає засадам верховенства права й цілям і принципам правової держави, якою на конституційному рівні визнано Україну.

У межах такої державної політики мають бути залучені такі передумови дигіталізації, як економічні (спроможність держави забезпечити заходи зі створення, впровадження та існування е-урядування як комплексної системи); науково-технічні й технологічні (наявність високорозвинутої науково-технічної бази галузі інформаційно-комунікаційних технологій, інфраструктури телекомунікаційних систем, створення інтегрованого інформаційно-телекому-

нікаційного середовища державних структур, їх технічного забезпечення та супроводження); організаційні (чітко структурована й організована система державної влади, прозоро визначені функції органів усіх рівнів і гілок влади, дієва система стандартизації в системі інформаційних ресурсів, проведення адміністративної реформи з урахуванням результатів систематизації інформаційних потоків) [35, с. 285]. Їх використання в комплексі сприятиме оптимальному досягненню цілей і завдань дигіталізації державної влади.

Природно, що органи державної влади під час оновлення державної політики під впливом дигіталізації «насамперед зосередилися на впровадженні електронного урядування, покращенні якості, швидкості й зручності надання численних адміністративних послуг онлайн, інвентаризації даних багатьох державних реєстрів, створенні й впровадженні проєктів електронного судочинства» [6, с. 5]. Тому, зокрема, на Мінцифри покладатиметься завдання формування та реалізації державної політики у сфері цифровізації, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства; формування та реалізації державної політики у сфері розвитку цифрових навичок і цифрових прав громадян; формування та реалізації державної політики у сфері відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, розвитку інфраструктури широкомовного доступу до Інтернету й телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу; формування та реалізації державної політики у сфері надання електронних та адміністративних послуг; формування та реалізації державної політики у сфері електронних довірчих послуг; формування та реалізації державної політики у сфері розвитку ІТ-індустрії [36]. Відповідно, пріоритетами законодавчого забезпечення цієї державної політики, якщо судити з аналізу предмету видання парламентського Комітету з питань цифрової трансформації, є законодавчі засади цифровізації та цифрового суспільства в Україні; Національна й державні програми інформатизації; програми ЄС «Єдиний цифровий ринок» (Digital Single Market, EU4Digital) та інші програми цифрового співробітництва; інновації у сфері цифрового підприємництва, розвиток екосистеми стартапів; дослідницькі центри у сфері цифрових техноло-

гій; цифрова індустрія та телекомунікації; електронне урядування та публічні електронні послуги; електронна демократія; електронні довірчі послуги й цифрова ідентифікація; державні інформаційно-аналітичні системи, електронний документообіг; державні інформаційні ресурси, електронні реєстри й бази даних; електронна комерція (електронна торгівля, електронний бізнес); віртуальні активи, блокчейн і токенизація; смартінфраструктура (міста, громади тощо); розвиток сфери «відкритих даних»; радіочастотний ресурс; розвиток орбітальної економіки; законодавчі засади адміністрування, функціонування та використання мережі Інтернет в Україні; кібербезпека й кіберзахист, у тому числі у сфері критичної інфраструктури; технічний і криптографічний захист інформації; розвиток цифрових компетентностей, цифрові права [37].

Як свідчить обсяг компетенції урядових і парламентських суб'єктів дигіталізації, коло питань, охоплених державною політикою дигіталізації, вкрай широке. У заповненні нормативних та інституційних «лаун» дигіталізації державної влади дійсно зроблені перші кроки. Разом із тим ці процеси слід щільніше пов'язувати й синхронізувати з процесами модернізації та демократизації всієї системи органів державної влади, яка все ще далека від стабільності, упорядкованості й прогнозованості свого функціонування.

Крім того, відповідна державна правова політика в такій сфері має бути раціонально вивіреною та добре продуманою, аби уникнути ризиків того, що дигіталізація економіки й суспільства, яка зараз активно декларується на різних політичних рівнях, стане самоціллю та буде обмежуватися лише деякими (переважно поверховими) змінами в процесах взаємодії органів державної влади з бізнесом, що є найбільш зацікавленою рушійною силою цифрового прогресу. Головне, чого слід домогтися, – це те, щоб пов'язані з дигіталізацією зміни приводили до такого зростання «якості» діяльності державної влади, яке було б відчутно й позитивно сприйнято й громадянами, і громадянським суспільством у цілому [38, с. 10].

Висновки:

1. Концепція формування електронної держави в Україні ще остаточно не склалася, проте становлення та кристалізація основних якісних

її параметрів має відбуватися в контексті розвитку вітчизняної правової доктрини на основі аналізу актуальних і перспективних трендів поглиблення дигіталізації системи державної влади. Своєю чергою така дигіталізація розглядається не як ординарний управлінський процес, а як система заходів, охоплених правовою реформою. Остання далеко не вичерпується та не може вичерпуватися дигіталізацією, але дигіталізація має становити її невід'ємний та обов'язковий за сучасних умов реформування елемент.

У зв'язку із цим існує необхідність розробки й реалізації єдиної та скоординованої державної правової політики, покликаної забезпечити: усунення законодавчої невизначеності у сфері е-демократії, а також розширення шляхів реалізації е-демократії; подолання недосконалості нормативно-правової бази, що регулює сферу розвитку е-демократії та підзвітності громадянину суб'єктів владних повноважень із використанням сучасних можливостей інформаційно-комунікаційних технологій; підвищення рівня залучення суб'єктів громадянського суспільства до процесів удосконалення державної політики у сфері дигіталізації державної влади, а також до імплементації її окремих інструментів; суб'єктів реалізації цієї політики даними щодо доступності використання нових інструментів е-демократії; достатню взаємодію державних електронних інформаційних ресурсів, підвищення рівня розвитку інформаційної інфраструктури; розроблення, додержання та контролю над єдиними стандартами е-ідентифікації громадян і підходів до створення, зберігання та використання електронних даних незалежно від використання систем і технологій; подолання цифрової нерівності в суспільстві шляхом розвитку інфраструктури доступу до Інтернету незалежно від географічних, майнових, соціальних та інших ознак та особливостей; підвищення рівня цифрових компетентностей у діяльності державних службовців, службовців органів місцевого самоврядування, фізичних та юридичних осіб.

2. Під дигіталізацією державної влади розуміється складова частина дигіталізації суспільних відносин, що має закономірний, доцільний, нормативно упорядкований характер, спрямовується на сферу функціонування спеціально-

го об'єкта (системи органів державної влади), передбачає інтеграцію функцій державної влади й інформаційно-комунікаційних технологій із метою створення якісно нового, цифрового середовища функціонування державної влади та її взаємодії із суспільством, виявляється в цілеспрямованому й комплексному впливі інформаційно-комунікаційних технологій на діяльність системи органів державної влади з метою доцільного перетворення її інституційних, функціональних і нормативних складових частин і досягнення цими параметрами якісно нового стану, в межах якого реалізація державної влади максимально синхронізується з волевиявленням суспільства (завдяки дигіталізованим інститутам прямої демократії) та перебуває під його постійним контролем.

3. Основними ознаками дигіталізації державної влади є такі:

1) ініціативний, упорядкований і цілеспрямований характер (на відміну від спонтанного процесу дигіталізації у сферах економіки, медицини, освіти тощо);

2) інноваційний характер (інформаційно-комунікативні інновації, привнесені у сферу державного управління, модифікують здійснення державної влади, переорієнтують її на інші пріоритети, стимулюють реалізацію сервісної функції, зумовлюють перетворення самого державного управління на інновативний соціально зумовлений процес);

3) наявність спеціального об'єкта (система органів державної влади й порядок їх функціонування);

4) наявність спеціальних суб'єктів – органів державної влади, що ініціюють, реалізують і контролюють процеси дигіталізації; суб'єктів громадянського суспільства, які сприяють ініціюванню дигіталізації, впровадженню її моделей, аналізують її перебіг і результати; міжнародних організацій, які сприяють проведенню дигіталізації, надають органам державної влади необхідні рекомендації та інформаційно-аналітичну допомогу, забезпечують трансляцію передового досвіду дигіталізації державної влади);

5) нормативно-правовий характер (виключно право регулює дигіталізацію цієї сфери суспільних відносин, участь позаправових регуляторів виключається);

6) перманентний характер (дигіталізація розглядається як безперервний процес насичення діяльності державної влади новітніми інформаційно-комунікаційними технологіями, їх постійного оновлення, заміщення застарілих технологій новітніми тощо);

7) забезпечувальне значення для функціонування всієї системи державної влади (інформаційно-комунікаційні технології перетворюються на невід'ємний та обов'язковий елемент функціонування державної влади та її інформаційного забезпечення);

8) перетворювальний ефект інформаційно-комунікативних технологій у дигіталізації державної влади (ці технології змінюють своє центральне призначення – із забезпечувального елемента, інструмента державного управління на такий компонент технології державної діяльності, який здатен змінювати саму природу державної влади (на засадах її партисипативності, доступності, транспарентності, підконтрольності й підзвітності інститутам громадянського суспільства);

9) поєднання традиційних форм державного владарювання з новими формами е-врядування, що дозволяють забезпечити повноцінну участь народу в здійсненні публічної влади, зробіть її постійною (інститути е-демократії);

10) надання більшості державних послуг в електронній формі (оптимізація сервісних функцій держави);

11) фіксація нових – цифрових – прав людини й цифрових обов'язків держави (подолання цифрової нерівності, забезпеченість цифрової грамотності населення та цифрових компетентностей корпусу державних службовців), які корелюються між собою;

12) процесуальний характер, який означає, що дигіталізація державної влади передбачає такі складові частини: технологічну (впровадження технологій), нормативну (законодавче забезпечення), трансформаційну (зміна інститутів і функцій органів державної влади), суспільну (сприйняття суспільством згаданих трансформаційних новацій у системі державної влади);

13) реалізація управлінських процесів в електронній формі, їх формалізація, стандартизація та суттєве прискорення, мінімізація паперових носіїв в офіційному документообороті відповідно до принципу *paperless*;

14) високий рівень систематизації офіційних даних, що є в розпорядженні органів державної влади, підтримання їх в актуальному стані, мінімізація суб'єктивного чинника під час користування та розпорядження ними.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бойко Н.Л. Інтернет як ресурс демократизації українського суспільства : дис. ... д-ра соціолог. наук : 22.00.04. Київ, 2021. 417 с.
2. Піжук О.І. Цифрова трансформація економіки України: обмеження та можливості : монографія. Ірпінь : Університет державної фіскальної служби України, 2020. 504 с.
3. Струтинська І.В. Цифрова трансформація як імператив інноваційного розвитку бізнес-структур : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04. Запоріжжя, 2020. 487 с.
4. Грибанов Ю.И. Цифровая трансформация социально-экономических систем на основе развития института сервисной интеграции : дисс. ... д-ра экон. наук : 08.00.05. Санкт-Петербург, 2019. 355 с.
5. Кривицький Ю.В. Штучний інтелект як інструмент правової реформи : потенціал і можливі напрями використання. *IX-ті наукові читання, присвячені пам'яті академіка В.В. Копейчикова* : зб. матеріалів, м. Київ, 20 листопада 2019 р. / Редкол. : А.М. Завальний, Ю.В. Кривицький, Н.В. Лазнюк. Київ : НАВС, 2019. С. 94–99.
6. Правове забезпечення віртуалізації інфраструктури національної економіки України : монографія / за ред. С.В. Глібка, А.В. Стріжкової. Харків : НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2019. 184 с.
7. Доронін І.М. Національна безпека України в інформаційну епоху: теоретико-правове дослідження : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2020. 539 с.
8. Костецька Т.А. Розвиток цифрової трансформації в Україні як умова забезпечення муніципальних прав і свобод. *Діджиталізація та права людини* : збірник тез Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Хмельницький, 30 березня 2021 р. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права ім. Л. Юзькова, 2021. С. 187–190.
9. Николаєва В.І. Державне управління розвитком системи соціальної роботи в умовах транзитивного суспільства : дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02. Маріуполь, 2021. 589 с.
10. Тертичний Я.С. Детермінанти розвитку електронної комерції в умовах глобальної дигіталізації : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.02. Вінниця, 2021. 206 с.
11. Костинець Ю.В. Управління розвитком ринку послуг на засадах маркетингу в умовах цифрової трансформації економіки : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03. Київ, 2021. 38 с.
12. Словарний запас : дигіталізація. URL: <http://www.strelka.com/ru/magazine/2015/02/03/vocabulary-digitalisation>.
13. Щербина А.О. Адміністративно-правове регулювання використання персональних даних суб'єктами владних повноважень в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2020. 232 с.

14. Юринець З.В. Інноваційні стратегії в системі підвищення конкурентоспроможності економіки України : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03. Львів, 2016. 519 с.
15. Пилипенко В.П. Державна політика інноваційного розвитку в трансформаційний період : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2021. 201 с.
16. Давимука С.А., Федулова Л.І. Креативний сектор економіки: досвід та напрями розбудови : монографія. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього» НАН України, 2017. 528 с.
17. Про внесення змін і доповнень до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) : Закон України від 07 лютого 2019 р. № 2680-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#Text>.
18. Левицька Н.О. Використання цифрових технологій у праві. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 9. С. 165–169.
19. Пономарев С.В. «Электронное правительство»: административные и гражданские практики в современной России : дисс. ... канд. полит. наук : 23.00.02. Москва, 2014. 202 с.
20. Талапина Э.В. Модернизация государственного управления в информационном обществе: информационно-правовое исследование : дисс. ... д-ра юрид. наук : 12.00.13. Москва, 2015. 469 с.
21. Данніков О.В., Січкаренко К.О. Концептуальні засади цифровізації економіки України. *Інфраструктура ринку*. 2018. № 17. С. 73–80.
22. Берназюк О.О. Цифрові технології у праві: тенденції та перспективи розвитку : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Ужгород, 2021. 541 с.
23. Стефанчук Р.О. Інформаційні технології та право: quo vadis? *Право України*. 2018. № 1. С. 30–50.
24. Ракіпов В.Р. Стратегічне управління територіальним розвитком в умовах цифрової трансформації : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.05. Херсон, 2021. С. 198.
25. Демощенко Г.В. Цифрова трансформація муніципального управління: напрями розвитку. *Аспекти публічного управління*. 2020. Том 8. Спецвипуск № 1. С. 36–38.
26. Токар М.Ю. Діджиталізація як оптимізація взаємодії публічної влади і громадських організацій. *Аспекти публічного управління*. 2020. Том 8. Спецвипуск № 1. С. 130–132.
27. Кузьменко В.М. Цифровізація публічних послуг органів самоорганізації населення в Україні : дис. ... д-ра філософії : 281 «Публічне управління та адміністрування». Дніпро, 2020. 218 с.
28. Журавель Я.В. Адміністративно-правове забезпечення децентралізації органів виконавчої влади в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2021. 517 с.
29. Кисіль Л.Є. Деякі питання організаційно-правових засад оптимізації державного управління. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія: «Право»*. 2012. Вип. 12. С. 23–28.
30. Кривицький Ю.В. Правова реформа: теоретико-прикладні виміри актуалізації проблеми. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 3. С. 37–41.
31. Антонюк В.В. Елементи діджиталізації адміністративного судочинства України. *Діджиталізація та права людини* : збірник тез Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Хмельницький, 30 березня 2021 р. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2021. С. 9–12.
32. Баулін Ю.В., Тацій В.Я. Завдання вітчизняної кримінально-правової науки в умовах реформування кримінального законодавства України. *Право України*. 2020. № 2. С. 17–30.
33. Харитонов Є.О., Харитонова О.І. Сутність IT-права: пошук парадигми. *Право України*. 2018. № 1. С. 18–29.
34. Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08 листопада 2017 р. № 797-р / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-%D1%80#Text>
35. Дніпров О.С. Парадигма виконавчої влади в Україні: адміністративно-правовий аспект : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2019. 498 с.
36. Положення про Міністерство цифрової трансформації України : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 р. № 856 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#Text>
37. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання : Постанова Верховної Ради України від 29 серпня 2019 р. № 19-IX / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 35. Ст. 147.
38. Бардах О.Ю. Цифрова трансформація взаємодії влади та бізнесу: орієнтація на результат. *Аспекти публічного управління*. 2020. Т. 8. Спецвипуск № 1. С. 10–11.